

'Een verloren gegane simpelheid in communiceren'

De Onderneming herontdekt 'Marius' van de Franse schrijver Marcel Pagnol

Auteur Marcel Pagnol is een van Frankrijks nationale helden, maar in het Nederlandse taalgebied komen zijn toneelstukken zelden of nooit op de affiche. Te volks, te Frans ook, wordt gezegd. Waas Gramser van 'toneel-spelersvereniging' De Onderneming vindt hem 'niet flauw of passé, op voorwaarde dat je als speler een afstand bewaart ten opzichte van zijn figuren en de emotie niet te veel opzoekt.' Vanavond gaat in het Leuvense Stuc *Marius* in première, Pagnols bekendste stuk.

Zoals wel meer Vlamingen las ik *Marius* op de middelbare school. Ook bij een nieuwe kennismaking getuigt het van een onweerstaanbare charme. Pagnol schrijft in een glashelder, eenvoudige Frans; met de pasta en de boullabaisse binnen handbereik kan hij menig leraar en leerling in de verleiding brengen te gaan dagdromen over de Provence.

De politieke satire *Monsieur Topaze* (1928), kort nadien gevolgd door het volksstuk *Marius* (1929), maakten de inwoner van Marseille Marcel Pagnol (1895-1974) in eigen land in een mum van tijd beroemd. Rond de robuuste cafébaas César en zijn zoon Marius, een eenvoudige jongen die moet kiezen tussen zijn jeugd vriendinnetje Fanny en de zee, groeide een ganse mythologie, waarop Pagnol inspeelde met een vervolg, *Fanny* (1931), en vijftien jaar later, op speciaal verzoek van het publiek, met *César* (1946), het sluitstuk van de trilogie. Om de komst van de geluidsfilm kracht bij te zetten, slaagde de Amerikaanse maatschappij Paramount er bovendien in om in 1931 liefst drie filmversies van *Marius* te realiseren, simultaan gedraaid in haar Europese vestiging te Saint-Maurice: een Franse en een Duitse, beide van de hand van de Hongaars-Britse filmpionier Alexander Korda, en een Zweedse, geregisseerd door John W. Brunius. Met de op

zijn werk gebaseerde films *Jean de Florette* en *Manon des Sources* (1986) van Claude Berri en het tweeluik *La gloire de mon père* en *Le château de ma mère* (1990) van Yves Robert stond Pagnol nog niet zo lang geleden opnieuw in het middelpunt van de belangstelling.

Desondanks is het tijdens geleden dat *Marius* in Vlaanderen werd opgevoerd.

Met kompanen Kris Van Trier maakte Waas Gramser een nieuwe vertaling, die in samenspraak met acteurs Frank Dierens, Robijn Wendelaar en Carly Wijs, de andere deelnemers aan het project, bewerkt werd. Gramser legt een verband met Friedrich Schillers *Don Carlos* en William Shakespeares *Henry IV*, stukken die ze met respectievelijk Maten en 't Barre Land op de planken bracht: "Het gaat over volwassen worden, je manifesteren, je losmaken. Je eigen leven leiden, je eigen weg volgen. Het verschil met Schiller is dat Pagnol niet zo virtuoos is. Hij is superzuiver, ontwapenend, direct, simpel, concreet, niet gevleugeld. Dat kan je doortrekken naar zijn personages, die niet gestudeerd hebben en minder welbespraakt zijn in het uiten van hun gevoelens. Marius zegt pas dat hij naar zee wil wanneer Fanny

hem bekend dat ze tot over haar oren verliefd op hem is. Zijn verlangen is iets waar ik me persoonlijk heel erg in herken: de drang om weg te gaan, het onbekende op te zoeken, en daarin weinig oog te hebben voor wat zich hier bevindt. Eigenlijk een heel egocentrische manier van denken."

Gramser twijfelt er niet aan dat Pagnol de coolste locale overstijgt: "Het is raar, maar toen ik het las, heb ik nooit aan Zuid-Frankrijk gedacht. Voor mij is het ver weg in mijn herinnering in plaats van ver weg op de landkaart; een soort simpelheid in communiceren die verloren is gegaan. Wat die mensen zeggen, wordt gelieerd aan dingen uit de nabije omgeving, niet aan boeken die ze gelezen hebben of zo. Het heeft

iets heel naïefs, hoe hard ze ook zijn voor mekaar." Maar, zegt Gramser, "als je alleen maar de emoties speelt die erin zitten, krijg je iets ongelooftwaardigs." De dubbele achtergrond die Gramser en Van Trier delen,

komt hen daarbij goed van pas: "Als speler komen we uit de school van Maatschappij Discordia, die voor afstand ten opzichte van tekst en personages staat, terwijl we les hebben gehad van Does Van der Groen. Bij dit verhaal vind ik het nodig om een zekere afstand te bewaren ten opzichte van de figuren die je speelt. Dat is altijd zo, maar hier is het extreem aan de orde, omdat dit stuk zo simpel en zo emotioneel is. Het is veel interessanter het verhaal te vertellen dan psychologie te bedrijven. Als je psychologie bedrijft, communiceer je niet meer ^{om} toneel.

oasis moet zijn dat we als spelers tegenover mekaar staan: in die spanning geloof ik, niet in het spelen van emoties, omdat je dan te veel invult."

Een dergelijke manier van theater maken is makkelijker naarmate je mekaar beter kent en een hechte groep hebt, weet Gramser. Het in 1997 opgericht De Onderneming evolueert in die richting. De vaste kern bestaat, naast Gramser en Van Trier, uit Günther Lesage, Kaat Van Zomeren en Kyzaard Turbsasz. Volgend seizoen wordt de werking nog verrijkt: de vijf kernleden treffen mekaar in wisselende combinaties. Ieder krijgt de gelegenheid om verwanten te zoeken voor eigen projecten en is vrij om daarvoor telkens andere coproductanten aan te spreken. Het resultaat is een vrij ambitieus programma, met als meest in het oog springende productie *Oidipouske*. Jan Decortis eerste regie sinds jaren. Decortis bewerkt het Griekse origineel, regisseert én speelt, samen met Gramser, Van Trier, Sigrid Vinks en de Finse Riina Saastamoinen. Gramser kijkt ernaar uit: "Het was een gok, maar we leren mekaar nu beter kennen. Decortis is een mens met klasse, met waardigheid. Een heel persoonlijk iemand, niet het product van vijftig winden of vijftig stromingen. Hij stelt zich als dubbele norm: 'Het moet plectant zijn én het moet schoon zijn.' Dat is zo helder als pomppwater, en heel erg aan ons besteed."

Peter Anthonissen

Marius: van 21 tot 23/4, telkens om 20.30 uur, in de Brandweerkazerne van Stuc, Vaartkom 12-14, Leuven. Info en reservaties: tel. 016/20.81.33. Tournee: 24/4 in Netwerk (Aant); 27/4 in De Welva (Tongeren); 30/4 in De Werf (Brugge); 6/5 in CC Strombeek-Bever; 28/5 in België (Hasselt); 26/7 tot 8/8 op de Schelddekaai (Zomer van Antwerpen).

Vier van de vijf leden van de 'toneel-spelersvereniging' De Onderneming tijdens een repetitie van *Marius*. (Foto Gert Jochems)